

LÁTOGATÁS A MAI SZENTFÖLDÖN

A Szentföld mai látogatója sok szép és érdekes, komoly és értékes, művészi és megható, és sok nyugtalanító dolgot talál. Kiséreljük meg, hogy néhányat közülük felvázoljunk. Hiszen az ó- és újszövetségi isteni kinyilatkoztatásnak, különösen az Úr Jézus életének és kinszenvedésének, halálának és megdicsőülésének ez a helye ma is mindnyájunk érdeklődésének központjában áll. Aztán Palesztina nemcsak vallásilag vonzó, hanem történelme és tájai is méltán kelthetik fel érdeklődésünket.

Néhány régészeti adat

Egyiptom, Szíria és Palesztina Mezopotámiával (a mai Irakkal) együtt az emberi művelődés első színhelyének tartható. Az 1952-58-ban Miss Kenyon által vezetett ásatások alapján Jerikó (arabul Ariha) valószínűleg a világ legrégebbi falal körülvett városa, és kb. 10.000 éves. Itt a kutatások még folynak, és a végleges tudományos vélemény még nem alakult ki. A tőle mintegy 5 km-re fekvő Tell-el-Gasszul helységben dr. Basil Henesy ausztráliai archeológus kutatta át a területet 1967-ben. Megállapítása szerint itt Kr. e. 6000-4000 évvel valódi városi terv szerint téglaházakat építettek. A várost földrengés pusztította el, és víz alá került.

A Jordán keleti partján a Jabbok (Nahr ez-Zerka) folyótól északra az egykori bibliai Szukkot (Tell Der Allah) területén és környékén dr. R. J. Franken, a holland leydeni egyetem archeológiai osztályának vezetője 1966-ban ásatások közben Kr. e. 2500-ban meglévő szentélyt lelt, amelyet földrengés pusztított el. Megtalálta annak a rézöntödének a maradványait, amelyet Salamon király a főnőciaiak segítségével épített. A környéken és a Timnában (Negev) bányászott rezet itt dolgozták fel, és itt öntötték a jeruzsálemi templom számára szükséges fűszerezéseket, díszítéseket. A bibliai Gád táján a Kr. e. VI. századból eredő mázolt falra bukkant, amelyet héber vagy arámi nyelvű felírás borít. A szakértők szerint ez a legjelentősebb lelet a qumráni tekercsek megtalálása óta (1947), és hasonlít írásilag azokhoz a Kr. e. V. századból való értékes papiruszokhoz, amelyeket 1906-1907-ben német régészek leltek az Elefantine szigeten (Asszuán közelében Egyiptomban), és úgy látszik, hogy a dr. Franken által napfényre hozott felírás sok adattal szolgál a perzsa uralom idejére, amelyről itt keveset tudunk.

Az Ezdrelon-síkság déli részén a Tell Mutesellim lábánál fekszik a Megiddo kibbucz. Az 1925-től 1939-ig folytatott szakszerű ásatások szerint e várost a Kr. e. V. évezred végén alapították és Kr. e. 350-ben szűnt meg. A város korszakai kananeusz, egyiptomi, hiksosz, filiszteus és izraeli kultúra nyomait mutatják. Archeológiailag érdekesek a III. évezredből való masszív falai és II. évezredű kapuja. Salamon istállója 400 ló befogadására épült; a vizet külső forrásból vezették be. Az ún. szent zónában állott a templom nagy kerek oltárral.

Izraelben Eynan (arabul Ain Mallaha) helységben Perrot professzor vezetése alatt francia és izraeli archeológusok kutatásaik közben olyan emberi településre akadtak, amely a Kr. e. VIII. évezredből való. Lakói csak halászatból és vadászatból éltek. Nem termesztettek gabonát, és nem voltak szelídített állataik. Míg a wadi Natuf (Lidda közelében) embere földműves, pásztor, és vannak bizonyos művészi dolgai is. Nagy gondot fordít halottai eltemetésére.

Kr. e. 6000-4500 között állítják a dolmeneket (kőasztalokat) temetkezési helyül vagy olykor oltáru. Jordánon túl 5000 dolmen van. Az ásatások szerint az V. évezred elején élő, de ismeretlen származású nép igen előrehaladt a műveltségben. Tágas házaik falait festmények díszítették és kellően berendezkedtek különféle házi eszközökkel és kerámiaedényekkel.

Földrajzilag is érdekes a Szentföld. A Jordán völgye a föld legmélyebb be-süppedése. A Jordán a tenger színe alatt 390 méter mélységben ömlik a Holt tengerbe. A Holt tenger tükre a Földközi tenger színe alatt 394 méter. A Jabbok folyó mocsaraiban a XX. század elején még élt krokodil, és nagy antilopokat láttak az el-Arabah oázisaiban. A fáraók a történelmi időkben még elefántra vadásztak Palesztinában. Növényzete rendkívül gazdag és változatos. Majdnem 2500 féle virág, növény, fa virul a Szentföldön. El-Huleh-tavát Izrael kiszárfította, és ott 1200 hektáron rizst termel. Legalább három helyen termelnek gyapotot is.

Milyen volt a régi Jeruzsálem?

1967 óta a Jordántól nyugatra eső terület izraeli közigazgatás alatt áll. Modern és széles autótutát építettek Jeruzsálem és Betlehem között. Izrael Jeruzsálemet fővárosának akarja és fejlesztésére nagyszabású tervet dolgozott ki. Halalani sem akar nemzetközi jellegű Jeruzsálemről. A Nagy-Jeruzsálemhez tartozna Betlehemtől Ramallahig minden. Ezen a 540 km² területen föltevésük szerint 1985-ben körülbelül 550.000 ember lakna, 2010-ben pedig 890.000. Jeruzsálemet kertekkel óhajtják körülvenni. Kár, hogy az építkezések közben nemegyszer nem veszik tekintetbe a Szentváros ősi jellegét. Sajnos, ez már korábban is megtörtént, mert az Olajfák hegyére modern szállót emeltek, és hozzá autótutát a zsidó temetőn keresztül létesítettek.

A Siratófal környékét zsidó szentélyé alakították. A Qumránban talált értékes tekercsek és maradványok számára elkészítették a „Könyv szentélyét”, hogy annak föld alatti helyiségeiben őrizzék ezeket a rendkívül értékes leleteket. Az utolsó vacsora épületében az alsó részt mint Dávid király síremlékét nemzeti szentélynek tekintik. A keresztényeknek megengedik, hogy a felső teremben, a cénákulumban imádkozzanak, de szentmisét nem mondhatnak.

Hans Kroch kezdeményezésére Új-Jeruzsálemben a Holyland Hotel előkelő szálloda területén szabad ég alatt készült el 1:50 léptékben a Kr. u. 66. évi Jeruzsálemnek a maga nemében egyedüli és meglepő másolata (makettje). Ugyanazokat az anyagokat használták, amiket az ősforrások (Mishna, Tosefta, Talmud, Újszövetség könyvei és Josephus Flavius) megjelölnek, vagyis: márványt, követ, fát, rezet és vasat.

A templomot illetően a makett készítői a legapróbb részletekre is különlegesen vigyáztak. A templom modellje bánulatos látvány, és még a hozzáértőket is kellemesen lepi meg. A régészeti és a helyrajzi útbaigazításokat M. Avi-Yonah professzortól kérték, aki e szempontból a mai tudósok közt az egyik legnagyobb tekintély.

A kivitelezést E. Schaeffer szobrász kezdte el. Halála után Rolf Brotzen folytatta egy sereg helybeli és képzett szakemberrel. Rengeteg technikai nehézséget kellett legyőzniük, hogy ezt a mély benyomást keltő műemléket és a modern kézművességnek ezt a gyöngyét létrehozhassák.

A Krisztus-korabeli templomtól északra áll négy toronyszerű bástyájával az Antónia-vár. Benne hallgatta ki, ostoroztatta meg és ítélte a tövissel koronázás után kereszthalálra Poncius Pilátus az általa is ártatlannak talált Jézus Krisztust.

A templomtól nyugatra látható a Hasmoneusok palotája, amelyet viadukt kötött össze a templomterrel. Pilátus ide küldte Krisztust Heródes király galleai fejedelméhez kihallgatásra. Ettől nyugatra emelkedik Heródes király várszerű palotája. Három nagy bástyaszerű tornyát feleségéről (Mariamne), fivérééről (Fassel) és barátjáról (Hippicus) nevezte el. A keresztény hagyomány szerint Heródes király ebben a palotában fogadta a napkeleti bölcseket.

Ettől délre a ma „Sion hegyének” nevezett részen épült Kaifás főpap nagy palotája. Itt hallgatták ki éjjel és ítélték el az Úr Jézust. Mögötte ugyanott áll Dávid király kupolaalakú síremléke. A késői zsidó hagyomány ugyanis a biblia adataival szemben „Sion hegyére” helyezi a proféta-király sírját.

A síremléktől balra és mögötte húzódik a római színház, szinte egészen közel a templom faláig, amely fölött a „templomépület párkányára” állította az Úr Jézust a sátán (Lk 4,9-10). Siloeh medencéjétől fölfelé „Sion hegyének” népi városnegyedében egyszzerű építésű házak sorakoznak egymás mellett és alatt a hegy lejtőjén.

Ezek félelemletesek; kisebb vagy nagyobb „felső termük” két- vagy háromablakos. Az egyik ilyen „nagy és szőnyegekkel borított” felső teremben költötte el az Úr Jézus apostolaival és hozzátartozóival az utolsó vacsorát és alapította az Oltáriszentséget. A cénákulum épülete, a „Szent Sionon” a zsidó-keresztények kezében volt mindig Jézus halála és megdicsőülése után, és ehhez rendkívül ragaszkodtak. Nagy Konstantin császár ezért a kezükben is hagyta a cénákulum épületét az utolsó vacsora termékével és Szűz Mária halálának hagyományos helyével együtt. Azért hallgatnak róluk a IV. század egyes keresztény írói. — Itt jegyezzük meg, hogy Betlehem 500 vezető egyénisége hivatalosan kérte az izraeli kormányt: Betlehem ne tartozzék a hebroni katonai kormányzó hatáskörébe, ha-

nem közigazgatását egyesítsék Jeruzsálemével. Hiszen vallásilag, közigazgatásilag, turisztikai és közgazdasági szempontból eddig is Jeruzsálemhez tartozott, és lakói nagy többségben keresztények.

A nyílt és demilitarizált Jeruzsálem tervét nem fogadja el Izrael. Azt ajánlja: ruházzák fel a keresztény szent helyeket a területenkívüliség jellegével, a muzulmán szent helyeket pedig helyezték II. Husszein jordániai király ellenőrzése alá; ő tárgyalja meg az erre vonatkozó irányelveket Izrael kormányával. VI. Pál pápa ilyen szempontból igen sokat fáradozott, hogy a szentföldi szent helyek és az ottani keresztények jövőjét biztosítsa.

1948-ban két szentély került az izraeliták kezébe. Az egyik Jeruzsálemben az utolsó vacsora terme és épülete. A cénákulum alatt a földszinten az ősrégi keresztény zsinagógában áll a középkori cenotáf (Dávid üres síremléke). Ezért a zsidók ezt a helyet nemzeti szentélynek tekintik, és érte a zsidóságnak az izraeli kultuszminiszter felelős. A katolikusoknak joguk van itt nagycsütörtökön és pünkösdkor imádkozniok. Újabban a miniszter szombaton zárva tartatta a cénákulumot, de katolikus sürgetésre most megint nyitva marad szombaton is, és minden nap délután öt óráig. A másik szentély Kármel hegyének lábánál, a kármeliták kolostora alatt „a próféták iskolájának nevezett barlang”, ahol bizonyos hagyomány szerint egy éjjelt töltött a Szent Család, amikor Egyiptomból visszajövet Názáretbe tartott. Itt a kármeliták évente egyszer imádkozhatnak.

1967. augusztus 15-én Goren rabbi, az izraeli hadsereg főkaplánja behatolt a mohamedánok kezében levő templomterre (Haram es-Serif), és ott az Omár-mecset közelében istentiszteletet tartott. Majd felhívta a zsidókat: építsenek zsinagógát az Omár-mecset közelében. E veszedelmes fölhívását az illetékes izraeli hatóságok fölszólítására vissza kellett ugyan vonnia, de fölvetődött a lerombolt jeruzsálemi zsidó templom ügye.

Mikor Jeruzsálem elfoglalása után Omár kalifa 636-ban meglátogatta a templom terét, elhatározta: a volt zsidó oltár sziklája fölé mecsetet épít. A bámulatosan szép Szikla-mecset (Omár-mecset) 687-691 között készült el. Azóta oda nem mehettek be a zsidók, hanem a heródesi templom legnyugatibb részén megmaradt Templomfalnál (Kotel Ha-Maarabi: nyugati fal) gyűltek össze, hogy imádkozzanak és sirassák a régi templom elpusztítását. A Siratófal 48 m. hosszú, 18 m. magas és 24 sor kőből áll. Ma nemzeti szentélyként kezelik, és az előtte elterülő nagy téren pünkösd ünnepén 200.000 ember szokott felvonulni.

Fölvetődött a kérdés: építsék-e föl újra a Kr. u. 70-ben lerombolt zsidó templomot? Mivel az Omár-mecset és az el-Aqsa-mecset a Templomtérral együtt mohamedán tulajdon, már maga ez a terv kirombanthatná a muzulmánok szent háborúját. Aztán ma az áldozatok és az ároni papság kérdése sem olyan egyszerű. Ezért az izraeli hatóságok aggódva vigyáznak, hogy fenntartsák a szent helyek jelenlegi helyzetét, de nem merik bolygatni a Templomtér jogi helyzetét.

Ezért Izrael főrabbisága zsidó, angol és francia nyelven táblát függesztett ki a templomtér főbejárata előtt. Ez szigorúan kimondja, hogy a zsidó törvény értelmében a hely szentsége miatt minden zsidónak tilos a belépés.

A keresztények kérdései és munkájuk

A jelek szerint a feszültség a keresztények és a mohamedánok között egyre inkább enyhül. Ezért sokat fáradoznak századok óta a ferencesek. Igen jól hatott P. Iacopozi Nazaren szentföldi kusztos magatartása, aki az 1935-36-os években összehívta valláskülönbség nélkül mind az arab vezetőket, és hosszas tárgyalás után megegyeztek, hogy mikor arab nemzeti kérdéstről van szó, valláskülönbség nélkül mind összetartanak.

Az *arab nacionalizmus* című művében írja Dr. Hazem Zaki Nussaibeh tudós: „Akarjuk, hogy a keresztények szívesen dolgozzanak együtt az arab nemzetiség kifejlésén. Ez nem kívánja, hogy a vallás legyen a tengely, amely körül nyilvános életünknek forognia kell. Az arab nemzetiségre való felhívásunkban nem akarjuk senkire rákényszeríteni a muzulmán vallást, és nem mondjuk, hogy a mohamedán vallásnak kell az arab egység alapjának lennie”. Fathi Ganem professzor szerint a keresztények hatásosan működtek közre az arab nemzetiség érdekeinek előmozdításában. Joguk van tehát arra, hogy az arab nemzetiség ne korlátozódjék csak a muzulmánokra. Bizonyos kérdésekben a katolikus és a mohamedán egyesületek már régebben együttműködnek Egyiptomban.

Izraelben ma körülbelül 200 katolikus zsidó él, akiknek papjuk héber nyelven misézik. Haifa körül pedig svájci és holland keresztény családokból földműves település létesült 1963-ban. Gyakorlatilag kívánják megvalósítani a közeledést a keresztények és a zsidók között, főleg bibliai szempontból. A tervet kezdetben ellenezték az ortodox zsidók, mert keresztény prozelitizmustól félték. Most már enyhült ellenállásuk. A településhez Amerikából és Európából is többen csatlakoztak. Elkészült templomuk és keresztény iskolájuk.

A keresztények már a IV. században emeltek templomot Mózesnek Nébó hegyén, ahonnan az „Ígéret földjét” szemlélte és ahol meghalt. Miután a hegyet megszerezte a szentföldi kusztódia, 1933-ban, 1935-ben és 1937-ben P. Saller és P. Bagatti ferences archeológusok szakszerű ásásokat végeztek itt, de Mózes sírjának nyomaira nem bukkantak. Három helyen van Mózesnek szentélye: a Sinai hegyen, Nébó és Tábor hegyén. Alkalmunk volt P. Bagatti vezetése alatt megtekinteni az ásásokat és a nagyon szép mozaikokat, amelyekkel még az arabok istállóiban is találkoztunk Nébó hegyén.

VI. Pál pápa 1964. évi szentföldi zarándoklása óta nagy közeledés mutatkozik a keresztények között. Ez nemcsak a keresztény vallások vezetői között jelentkezik, hanem a hívek soraiban is. A pápa óhajára létesült 1964-ben az „Ábrahám háza” az Olajfák hegyén a szír katolikusok régi szemináriumában, amelyet Szűz Mária bemutatásáról nevezett három nővér (a bagdadi rendtartományból) lát el. Ingyen fogadja be azokat a szegény zarándokokat, akik először jönnek Jeruzsálembé. Lelkigyakorlatokat tart a nép számára, az egyetemi hallgatóknak biblikus továbbképző tanfolyamokat és bizonyos szociális szolgáltatásokat vállal.

1964-ben határozták el Betlehemben az „Efféta”, a süketnémák intézetének építését VI. Pál pápa kívánságára. Ezt 1971. június 30-án hivatalosan fel is avatta Fürstenberg bíboros, a Keleti Egyházak Kongregációjának prefektusa. Vezetését a vicenzai Szent Dorottya-nővérek szakképzett irányítására bízták, akiket világi szakemberek segítenek ki. 1971. szeptember 6-án huszonnégy süketnéma kisgyermeket vettek fel, minden vallásfelekezetből. Az iskola felszerelése egészen modern.

Damaszkuszban ugyancsak VI. Pál pápa óhajára létesült a „Memoriale S. Paolo”, Szent Pál emlékműve ott, ahol Damaszkuszon kívül Krisztus szavát hallotta. Ezt a pápa a szentföldi kusztódiára bízta. Huszonöt szobából áll, és művészien díszített kis temploma van. Előadásaiival, lelkigyakorlataival stb. a keresztény egységet szolgálja. 1971 óta működik.

A Szentatya zarándoklatának hatása az is, hogy Jeruzsálemben 1967. június 12-én létrejött a latin és a keleti katolikusok között a közös Karitás, majd később ebbe bekapcsolódtak az ortodoxok, a protestánsok és az anglikánok is.

Ugyancsak a zarándoklat folyamán született meg Tanturban (Jeruzsálem és Betlehem közt) a „Teológiai Kutatások Ökumenikus Intézménye”, amelyet 1972. szeptember 24-én avattak fel. 24 hektár a területe. Van benne negyven egyéni, tíz családi lakosztály; 100.000 kötet számára könyvtárhelyiségek; 100 személy számára előadó terem; adminisztrációs helyiségek, és egy szárny a szerzetesek számára. 1971 április óta a Montserratól nevezett bencések a hatalmas intézet adminisztrációs vezetői. Ökumenikus kápolna is tartozik az egészhez; igazgatója Mgr Charles Moeller, a löveni egyetem professzora. Vicerektorai: Panayotis Christou, a tesszalónikai egyetem professzora és dr. Paul S. Minear, a yalei egyetem professzora. Működési terve felekezetközi, 86 különböző keresztény hitvallású teológiai kar vállalta vele az együttműködést. Első előadói: Oscar Culman, P. Congar, Mgr Tshibangu, M. Sittler. Témáik: „A szent Jézus Krisztusban; ígéretek és problémák.” Egy akadémiai év hat szemesztert foglal magában. Hallgatók csak diplomás férfiak, nők, házások is lehetnek. Az előadás nyelve: angol, francia, német.

A szentföldi kusztódia

1961 szeptemberében a libanoni Harissza Szent Pál nyomdájából 63 oldalas mű jött ki ezzel a címmel: „Catholicisme ou Latinisme?” (Katolicizmus vagy Latinizmus?) Kiadta a keleti szertartású katolikus melchita pátriárkátus. Fölvetette a kérdést: Miért is áll fent a jeruzsálemi latin pátriárkátus? Kifogásolja működését, és megszüntetését javasolja. Ugyanakkor a szentföldi kusztódia ellen is kifogásokat emel, főleg a Status quo szultáni rendelettel kapcsolatban, noha ez az 1852-ben megjelent szultáni fermán csak szentesíti az 1757-es állapotot, amikor a ferencesek elveszítették Betlehemben a születési bazilikát, Jézus születésének

helyét és oltárát, Jeruzsálemben pedig Szűz Mária sírját és a Szentsír-bazilikában sok jogos birtokukat.

A római Szentszék viszont, 1965. szeptember 21-én kinevezte Gori Albert jeruzsálemi latin pátriárka segédpüspökévé utódlási joggal Mgr Beltritti Jakabot. Ő elődje elhunya után 1970. november 25-én el is foglalta a jeruzsálemi latin pátriárkai széket, a szentföldi kuszódia pedig növelte működési terét: VI. Pál pápa sürgetésére 1972. június 17-én átvette Rhodosz- és Dodekaneszosz-szigeteinek misszióját is, hogy ott apostolkodjék, fölvegye a kapcsolatot az ortodoxokkal, stb. Ezzel a Szentszék világosan megmutatta, hogy nagyon is becsüli a Szentsír-öreinek működését.

A latinok (ferencesek) és az ortodoxok között 1931 óta fokozatosan javult a helyzet. Akkor pergették le az ortodoxok előtt Pádúai Szent Antal filmjét. Utána barátságos megbeszélés következett és az ortodoxok megengedték, hogy a ferencesek restaurálják és mozaikokkal díszítsék a tulajdonukban levő latin kápolnát a Golgotán.

Jó tizenkét éve folyik a latinok (ferencesek) meg a görög és örmény ortodoxok békés, szoros és megértő együttműködésével a Szentsír-bazilika teljes újjáépítése, hogy helyreállítsák a keresztetek e remek alkotását. P. Corbo Virgil neves ferences archeológusnak az ortodoxok megengedték itt a kutató ásatásokat, amelyek e főszentély hitelességét teljesen igazolták.

A szentföldi kuszódia és az ortodox vezetőség és papság között valóban egyre testvériesebb a kapcsolat. Minden fölmerülő kérdést higgadt megbeszéléssel oldanak meg és utána fölváltva az ortodoxoknál vagy a ferenceseknél feketekávéznak. Egy ilyen barátságos összejövetelen én is részt vettem a Negyvennap böjt hegýenek oldalán fecskefészekszerűen épült ortodox zárdában. Ennek barlangjában böjtölt és imádkozott a hagyomány szerint 40 napig az Úr Jézus. Közösen rendezik ünnepeiket is. Ilyenkor a ferenceseknél az ortodoxok énekkara szerepel, náluk pedig a ferenceseké. Karácsonykor és húsvétkor nemcsak a Jeruzsálemben tartózkodó konzulok keresik fel a szentföldi kusztot, hanem az ortodoxok vezetősége is. Természetesen a szentföldi kusztos viszonzza a barátságos látogatást.

Ennek az ökumenikus szempontból egyre fejlődő megértésnek egyik legékezebb jele volt 1964-ben az ortodox görög pátriárka eljárása. Mikor P. dr. Cappiello Linus szentföldi kusztos kérte, hogy a görög ortodoxok zsolozsmáját halaszssa el a Kálvárián, mert VI. Pál pápa óhajt ott imádkozni, azonnal teljesítette a kívánságot. 1969-ben pedig a názáreti bazilika fölszentelésén a legszebben és a legkedvesebben nyilvánult a katolikusok, ortodoxok, protestánsok és anglikánok együttérzése, mikor március 26-án délelőtt 10 órakor az ökumenikus találkozót megrendezték.

Mindezek alapján a római Szentszék úgy véli, nem kell bolygatni most a „Status quo” rendelkezést, hanem inkább ápolni kell az őszinte testvéries közeledést és összefogást, és ahol hitünk megőrzésével lehet, dolgozunk együtt. Így imával, kölcsönös megbecsüléssel és egymás őszinte segítő szeretetével közelebb jutunk az eszményi állapothoz: Legyünk Jézusban egýek hitben, reményben és szeretetben, hogy utolsó vacsorai imája minél előbb teljesüljön! (Jn 17,21)

Ennek a szolgálatában áll a szentföldi kuszódia századok óta, miközben segíti a szegényeket, neveli az árvákat, naponta kioszt ezer kilogramm lisztet Jeruzsálemben, több mint 2000 személynek ad ingyen lakást és 387 családnak lakást bérel, az ifjúságnak 12 nyári üdülőt tart fenn, 20 ingyen orvosi rendelőt, 3 aggok házát, stb. 1971-ben 21 iskolájában járt 10.924 növendék, akiket 471 tanár és tanító oktatott. Három árvaházában 144 fiút és leányt nevel. Iskolái ma is szinte teljesen ingyenesek. Ain-Karemben zárandokházát az egyetemi hallgatók számára ifjúsági szállóvá alakította át. Szíriában megszervezte a hitoktatási iskolákat.

Ezt célozza tudományos működése is. Híres a San Salvatore anyaház jeruzsálemi könyvtára: ma 30.000 kötet. 1500 inkunábuluma az 1472-1500 közti időből ered. Ősi kéziratai is értékesek. 1847 óta nyomdája ingyen nyomja ki különféle nyelveken a keleti szertartású katolikusok liturgikus könyveit. Itt készült az első arab ABC-könyv. 1872 után néhány évig P. Angeli Ferenc magyar ferences (+1905) volt e jeruzsálemi nyomda igazgatója. Arab, olasz, francia és spanyol nyelven havi folyóiratot ad ki, amely az egész világon ismerteti tudományos és érdekes cikkeivel a Szentföldet.

Keleti Tudományos Kutató Intézete Kairóban és a Flagellazione kolostorban Jeruzsálemben, Biblikus Szekciója a római Szent Antal egyetemmel kapcsolat-

ban nagy nevet szerzett magának. Kiadott műveik értékesek. A Biblikus Főiskola doktorrá avathatja azokat, akik már megfelelő végzettség után három évig itt folytatták tanulmányaikat. Egyetemi tanárai közül tudományos működéséért az olasz tudományos akadémia rendes tagjává választotta P. Testa Emmánuelt, akinek főleg a zsidó-keresztények tanairól, jelképeiről és szertartásairól végzett tanulmányai alapvetőek. Ő 1957 óta dolgozik e téren, és azóta sok szempontból másképp látjuk a szent helyek helyzetét is.

Ma a szentföldi archeológusok között a legnagyobb tevékenységet P. dr. Bagatti Bellarmin ferences egyetemi tanár fejt ki, akinek különösen názáreti ásatásai keltettek feltűnést. Kimutatta, hogy Názáretben a II-III. században már zsidó-keresztény zsinagóga állott Szűz Mária barlangháza felett, és miként a XE MARIA (Üdvözlégy Mária) karcolat és egyéb felirat mutatja, ott Szűz Máriát már a II-III. században tisztelték. Mindkettővel voltam együtt. Igen szerény és igazi ferences lelkek.

P. Corbo Virgil ferences archeológus átkutatta Kafarnaumot. Megállapította, hogy a kafarnaumi zsinagóga Kr. u. csak a IV. század második felében épült, a mellette fekvő zsinagóga-iskola pedig az V. század elején. Megtalálta Szent Péter házának alapjait Kafarnaumban. Ez három szobából állott. Hitelességét a felirások és a halászlátai eszközök is igazolják. Valószínűleg e házban lakott Jézus, mikor Kafarnaumban időzött. Úgy látszik, már az I. században imaházzá alakították az itt lakó zsidó-keresztények.

P. dr. Loffreda Szaniszló TABGHA területén végzett ásatásokat, ott, ahol a hagyomány szerint a feltámadt Jézus Simon-Pétert a sziklán háromszoros valótlomás után egyháza fejevé tette (Jn 21,15-17) közel a Genezáreti tóhoz. Kutatásai szerint a pápai primátus temlómát a Krisztus-asztala nevű szikla fölé a IV. században építették. A jelen templom valószínűleg az ötödik, annyiszor rombolták le. VI. Pál pápa zarándoklata emlékére ide nagy templomot akar építtetni. Már az alapkövét is megáldotta, és e célra nagyobb összeget is adott át P. dr. Capiello Linusz szentföldi kusztnak.

A palesztinológus nem nélkülözheti P. dr. Baldi Donát egyetemi tanár „Enchiridion Locorum Sanctorum” című hatalmas művét, amely bővített kiadásban 1955-ben jelent meg. Tudományos és értékes a GUIDA DI TERRA SANTA, amely 1961-ben jött ki második kiadásban. Kitűnően ismerte a Szentföld minden részét. Vele mentünk 1935-ben Nébó hegyére. Elvezetett hallgattuk közben mindenre kiterjedő megjegyzéseit.

A Flagellazione-múzeum éremgyűjteménye szinte egyedülálló. Könyvtára a legjobb biblikus szakkönyvtárak közé tartozik. A Biblikus Főiskola minden évben megjelenteti professzorainak tanulmányait: LIBER ANNUUS címen. 1971-ig huszonegy, általában 380-400 oldalas kötete látott napvilágot. Mindig az időszerű kérdéseket és a tudományos kutatások és ásatások eredményeit közlik elég terjedelmes tanulmányokban. Utolsó számát P. Saller Szilveszter egyetemi tanárnak, „az archeológusok dékánjának” szenteli, aki igen sok helyen végzett ásatásokat.

TÓTFALUSY ISTVÁN

A KERESZTELŐ TANÚSÁGTÉTELE

Az Ó- és az Újszövetség határán szerényen és főségesen emelkedik élénk Keresztelő Szent János alakja. Jeruzsálem pápi vezetői halálra adták Jézust. A zsidó háború után a farizeusok vezette zsinagóga-közösség kivetette magából a Krisztus követőket. S ezeknek a súlyos elutasításoknak megvoltak az előzményei: Szent István diakónus s a gyilkos szőlőművesekről szóló példabeszédben a Máté evangélium Jézusa is okkal rajzolja meg az egész Ószövetséget az Isten ellen való tusakodás történeteként. De a választott nép nemcsak a prófétagyilkosok népe, hanem a prófétáké is. Ezt a vonalat teljesíti be a Keresztelő. Ő a negyedik evangélium Prologusában idézett himnusz szerint: „Tanúságtételt végett jött, hogy tanúságot tegyen a világosságról, hogy mindenki higgyen általa. Nem ő volt a világosság, hanem (azért jött) hogy tanúságot tegyen a világosságról” (Jn 1,7-8).

A Keresztelőt a qumránai iratok felfedezése s a biblikus tudományok mér-